

Івашків Юлія Дмитрівна
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри економіки, підприємництва
та природничих наук Таврійського національного
університету ім. В.І. Вернадського

СОЦІОКУЛЬТУРНА СФЕРА УКРАЇНИ: ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Метою статті є дослідження питання соціокультурного розвитку громад у контексті реалізації Стратегії сталого розвитку України, зокрема під час впровадження адміністративної реформи і децентралізації владних та бюджетних повноважень, їх передачі й розширенні на місцевому рівні. **Методологія дослідження** ґрунтується на використанні культурологічного, соціологічного, структурно-системного, історико-порівняльного підходів і загальнонаукових методів для виявлення проблемних питань реалізації децентралізації у соціокультурній сфері України. **Наукова новизна** полягає у виявленні наріжних соціокультурних і соціально-психологічних проблем децентралізації та забезпеченні сталого розвитку закладів культури на рівні територіальних громад. **Висновки.** Збереження та розвиток соціокультурної сфери територіальних громад є наріжною проблемою не лише громади, а й Міністерства культури України, яке опікується встановленням та контролем за виконанням усіх норм соціокультурного обслуговування та інших стратегічних дискурсів у нинішніх складних умовах. Основне завдання держави на початковому етапі реформування – допомогти закладам і людям на місцях освоїти нові повноваження.

Ключові слова: соціокультурна сфера, децентралізація, заклади культури, територіальна громада, адміністративна реформа, Стратегія сталого розвитку України.

Івашків Юлія Дмитрівна, кандидат наук по державному управлінню, доцент кафедри економіки, підприємництва та природничих наук Таврического національного університету ім. В.И. Вернадского

Социокультурная сфера Украины: децентрализация в контексте реализации Стратегии устойчивого развития

Целью исследования является вопрос социокультурного развития общин в контексте реализации стратегии устойчивого развития Украины. А именно во время проведения административной реформы и децентрализации властных и бюджетных полномочий, их передачи и расширения на местном уровне. **Методология исследования** основана на использовании культурологического, социологического, структурно-системного, историко-сравнительного подходов и общенаучных методов для выявления проблемных вопросов реализации децентрализации в социокультурной сфере Украины. **Научная новизна** заключается в выявлении главных социокультурных и социально-психологических проблем децентрализации и обеспечения устойчивого развития учреждений культуры на уровне территориальных общин. **Выводы.** Сохранение и развитие социокультурной сферы территориальных общин является краеугольной проблемой не только общин, но и Министерства культуры Украины, которое занимается внедрением и контролем за выполнением всех норм социокультурного обслуживания и других стратегических дискурсов в нынешних условиях, – помочь людям на местах освоить новые полномочия.

Ключевые слова: социокультурная сфера, децентрализация, учреждения культуры, территориальная община, административная реформа, Стратегия устойчивого развития Украины.

Ivashkiv Yuliia, Ph.D. in Public Administration, Associate Professor of the Management, Economics and Environmental Sciences Department, Vernadsky Taurida National University

Socio-cultural sphere of Ukraine: the decentralization in the context of the implementation of the Strategy of the Sustainable Development

The purpose of the article is the issue of socio-cultural development of the communities in the context of the implementation of Ukraine's sustainable development strategy by the administrative reforms and the decentralization of power and budgetary authority among local communities. The **methodology** of the research applies the cultural-genetic, sociological, structural-system, historical-comparative methods to identify problematic issues of the decentralization in the sociocultural sphere of Ukraine. **Scientific novelty** consists in revealing the external socio-cultural and socio-psychological problems of the decentralization and ensuring the sustainable development of cultural institutions at the level of territorial communities. **Conclusions.** The preservation and development of the socio-cultural sphere of regional communities is the cornerstone problem for society as well as for the Ministry of Culture of Ukraine, which is responsible for setting and monitoring the implementation of cultural services standards and other strategic discourses under current conditions-to help people to study new powers.

Key words: socio-cultural sphere, decentralization, cultural institutions, regional community, administrative reform, Strategy of sustainable development of Ukraine.

Актуальність теми дослідження. Забезпечення сталого розвитку регіонів являється одним з найважливіших завдань сучасного розвиненого громадянського суспільства. Лише розвинуті регіони в змозі забезпечити не лише економічне і політичне, а й соціокультурне благополуччя місцевих громад та й держави в цілому. Саме з метою впровадження в Україні європейських стандартів життя та виходу її на провідні позиції у світі у нашій державі нині відбувається реалізація Стратегії сталого розвитку "Україна-2020" [1].

Децентралізацію задекларовано у статті 132 Конституції України як одну із засад, на яких ґрунтується територіальний устрій держави. Впровадження адміністративної реформи в контексті децентралізації забезпечити не лише передачу значних владних повноважень, а й та насамперед бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування. Тобто на рівень, на якому такі повноваження можна реалізувати найбільш успішно і максимально повно. Особливо важлива фінансова децентралізація у соціокультурній сфері, яка, як відомо, відіграє чи не найважливішу роль у житті людини, позаяк охоплює сім'ю, побут, громадську діяльність, творчість, дозвілля і под. Фактично, соціокультурний простір – це середовище існування людини та формування її як особистості.

Відтак, дослідження соціокультурної сфери у зв'язку з впровадженням в Україні адміністративної реформи є актуальним напрямом сучасних міждисциплінарних досліджень.

Метою статті є дослідження питання соціокультурного розвитку громад у контексті реалізації Стратегії сталого розвитку України, зокрема під час впровадження адміністративної реформи і децентралізації владних та бюджетних повноважень, їх передачі й розширенні на місцевому рівні.

Ступінь наукової розробки. За весь період незалежності нашої країни питання децентралізації владних повноважень з метою підвищення ефективності управління на всіх адміністративних рівнях не раз обговорювалося і на рівні науковців, і на рівні владних структур. Тому це не нова тема в українській науці. Так, децентралізацію досліджували В. Борденюк, О. Бореславська, І. Заверуха, Е. Захарченко, В. Журавський, О. Чечель та ін. Серед зарубіжних науковців В. Серьогін, Р. Агранофф, Я. Старцев, П. Моргос, А. Таранин, А. Черкасов, Е. Маркварт, Р. Баклет, Д. Садлер, Д. Елерс, Р. Вон та інші.

Виклад осовного матеріалу. У західних демократіях головне завдання влади полягає у задоволенні потреб громадян, що найкраще можна реалізувати за допомогою місцевого самоврядування. Саме проблему якісного задоволення потреб допомагає вирішити децентралізація, оскільки децентралізація означає передачу права приймати рішення органам, які не підпорядковані центральним органам влади і яких обирають зацікавлені громадяни.

Децентралізація і ефективний розподіл повноважень може слугувати ефективним кроком до підвищення якості соціокультурного життя мешканців конкретних територіальних громад та їхніх об'єднань. Так, всі країни центрально-східної Європи в період переходу до нової моделі управління, пройшли шлях перерозподілу повноважень між центром та регіонами. І всі вони від цього отримали величезний поштовх для свого розвитку.

Ефективні органи місцевого самоврядування є однією з головних підвалин будь-якого демократичного режиму. Охорона і посилення місцевого самоврядування в різних країнах Європи є важливим внеском в її розбудову на принципах демократії та децентралізації влади. Саме такі принципи зазначено в Європейській хартії про місцеве самоврядування, до якої приєдналася й Україна [4].

Після впровадження реформи з децентралізації, приміром, громади району, області, матимуть у своєму розпорядженні необхідні ресурси для того, щоб самостійно та на належному рівні утримувати соціокультурну сферу: дитячі садки і школи, амбулаторії, будинки культури та клуби, дороги, інфраструктуру тощо. Своєю чергою, буде запроваджено відповідальність органів місцевого самоврядування перед виборцями за ефективність своєї роботи, а перед державою – за законність. Простіше кажучи, повноваження, фінансові ресурси і контроль – три кити, на яких базується ефективна модель місцевого самоврядування [2; 3].

Фактично, лише останніми роками у нашій державі реформи, пов'язані з децентралізацією, вишли на новий рівень – рівень безпосередньої реалізації. Було ухвалено необхідні закони, проведено фінансову підтримку територіальних громад задля забезпечення повноцінного соціально-економічного та культурного розвитку регіонів. Та найскладніший етап – імплементація на місцях – ще попереду.

При цьому дедалі частіше в українському інформаційному просторі порушується тема реформування державного сектору культури. У нашій державі переконані, що делегування повноважень та фінансів на користь регіонів може значно поживити культурне життя країни [5].

Проте наразі реформи, пов'язані з децентралізацією, стали певним викликом для багатьох закладів культури. Адже вони самостійно мають знайти своє місце в нових реаліях, зрозуміти і окреслити шляхи подальшого існування та визначити нові напрями і форми надання населенню культурних, мистецьких, інформаційних і дозвіллевих послуг на найвищому європейському рівні.

Особливо це стосується сільських осередків культури, більшість з яких завжди була дотаційною. А обраний сільський голова взагалі міг увесь термін свого головування нічого не робити для громади у цьому напрямі, адже він, як і ще декілька працівників сільради, все одно отримували зарплатню з бюджету.

Так історично склалося, що в Україні діє централізована система державного управління, отримана в спадок ще від Радянського Союзу. А нинішня система управління на селі склалася ще взагалі у 20–30-х роках минулого століття. Та за 100 років!! кардинально змінилася і економічна, і демографічна ситуація в країні. Села, в яких жило 5–6 тисяч людей і в яких люди у віці 20–50 років склали до 70% населення, не лише зменшилися, а й постаріли. Така сама ситуація спостерігається і в українських містечках. Тому заради збереження українського села у державі створено механізм добровільного об'єднання громад, що дасть стимул для розвитку цих територій [6; 7].

Утім, залишається найскладніше питання: як, наприклад, вижити в умовах запропонованої владою децентралізації соціокультурним закладам у маленьких містечках, а особливо у сільській місцевості?

На відміну від освіти та медицини, які отримують державну субвенцію, сфера культури фінансується з місцевих бюджетів. Утримувати досить широку мережу за кошти, які будуть у розпорядженні місцевих громад, складно, тому багато культурно-просвітницьких закладів будуть "оптимізовані", тобто або об'єднані в більш великі заклади культури в межах об'єднаної територіальної громади, або ліквідовані. Насамперед, це стосується бібліотеки, розташованих у сільській місцевості. Для прикладу, в сусідній Польщі бібліотечних установ наразі у кілька разів менше. І це за умови, що бюджети органів місцевого самоврядування у країні – набагато більші за вітчизняні.

Водночас бібліотека – невід'ємна частина громади. Як інформаційний, соціокультурний, освітній центр вона має неабиякий вплив на розвиток інтелектуального рівня громадян. Але щоб зберегти бібліотеки, їх потрібно реформувати. А для того, щоб збільшилася популярність бібліотек серед місцевого населення, необхідно залучати більше людей, організувати нові форми роботи. Тобто на базі бібліотеки можна створити різноманітні центри: туристичні, інформаційні, інтернет-центри тощо. Очевидно, що в нових умовах установи культури самі повинні відстоювати право на існування в нових умовах, а зробити це можна лише включившись в активну інноваційну, почасти підприємницьку, діяльність.

Ефективний приклад перетворення звичайних бібліотек у соціокультурні центри громади можна спостерігати у Фінляндії. В країні, по-перше, бібліотеки об'єднують в єдину мережу в межах регіону, і користувач може без проблем скористатись усім спектром послуг улюблених бібліотеки мережі. По-друге, відкрито вільний доступ до комп'ютерної техніки бібліотеки, принтерів, сканерів, до мережі інтернет та ін.; надаються послуги для фрілансерів, конференц-зали, місця для виставок і проведення різного роду культурно-мистецьких заходів. По-третє, цікавим творчим рішенням є видача речей напрокат. Так, ви можете взяти у бібліотеці, крім книг, журналів, газет тощо, наприклад, напрокат ракетку для тенісу, швейну машинку, лижі, навушники, гітару, електронну книгу. Прикметно, що все це абсолютно безкоштовно.

Загалом мережа бібліотек у населених пунктах спроможної громади розвиватиметься так, як вирішить сама громада.

Нині більшість експертів схиляється до думки про можливе скорочення мережі установ культури в процесі децентралізації влади, а тому пропонують різні шляхи їх збереження.

Серед найбільш конструктивних пропозицій – зберегти заклади культури шляхом співфінансування і з боку держави, і з боку місцевих громад, особливо на перших етапах реформи.

Непрості завдання стоять і перед менеджерами культури, адже, крім втілення новітніх стратегій у життя та призвичаювання працювати в нових умовах, їм необхідно також проводити роботу в суспільстві щодо майбутніх змін, а почати розвіювати різні міфи. Зокрема, це стосується і фінансування закладів культури.

Висновки. Відтак, сьогодні, як ніколи, важливо почути аргументовані думки керівництва галузі щодо закладів культури, та й взагалі всієї соціокультурної сфери, у перспективах реформаторської діяльності, особливо щодо подальшого їх існування та шляхів можливого розвитку.

Збереження та розвиток соціокультурної сфери територіальних громад є наріжною проблемою не лише громади, а й Міністерства культури України, яке опікується встановленням та контролем за виконанням усіх норм соціокультурного обслуговування та інших стратегічних дискурсів у нинішніх складних умовах. Основне завдання держави на початковому етапі реформування – максимально допомогти закладам і людям на місцях зберегти своє призначення і освоїти нові повноваження.

Література

1. Стратегія сталого розвитку "Україна-2020". Законодавство / Верховна Рада України. Київ, 2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
2. Адміністративна реформа як механізм вирішення проблем територіальних громад [Текст] / Горник В.Г., Івашків Ю.Д., Гуйда О.Г. // Проблеми та перспективи розвитку державного управління в умовах реформування: [колективна монографія] / Заг. ред. Чечель А.О., Хлобистов Є.В. Бельско-Бяла (Польща): Вища школа економіки та гуманітаристики, 2017. 493 с.
3. Івашків Ю. Теоретичні підходи до планування соціально-економічного розвитку регіону // Наукові розвідки з державного та муніципального управління. 2014. Вип. 1. С. 165-174.
4. Європейська хартія місцевого самоврядування, 1985. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Впровадження адміністративної реформи як механізм формування спроможних територіальних громад / Ю. Д. Івашків, Гуйда О.Г., Музика В.П. // Науковий журнал "Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління": зб. наук. праць. Херсон. Видавничий дім "Гельветика", 2017. Том 28 (67) № 2 2017. С. 37-42.
6. Про добровільне об'єднання територіальних громад / Закон України (із змінами, внесеними згідно із Законом № 676-VIII від 04.09.2015 р., ВВР, 2015, № 37-38, ст.371) від 05.02.2015 р., № 157-VIII//Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст. 91.
7. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад / Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 р., № 214. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF>.
8. Чечель О. Державна політика у сфері культури як елемент стратегії національної безпеки України. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2017. № 2. К.: Міленіум. С. 23-28.

References

1. The Strategy for Sustainable Development "Ukraine 2020". Legislation / Verkhovna Rada of Ukraine. Kyiv, 2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> [in Ukrainian].
2. Administrative reform as a mechanism for solving problems of territorial communities [Text] / Gornik V., Ivashkov Yu., Guyda O. // Problems and prospects of development of public administration in the conditions of reform: [collective monograph] / Zag. Ed. Chechel A.O., Khlobistov E.V. Bielsko-Biala (Poland): Higher School of Economics and Humanities, 2017 [in Ukrainian].
3. Ivashkiv, Y. (2014). Theoretical Approaches to Planning for the Socio-Economic Development of the Region // Scientific Intelligence from the State and Municipal Management. Issue 1, 165-174 [in Ukrainian].
4. European Charter of Local Self-Government, 1985. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
5. Implementation of administrative reform as a mechanism for the formation of capable territorial communities / Yu. D. Ivashkiv, Guyda O.G., Muzika V.P. // Scientific Journal "Scientific Notes of TNU named after VI Vernadsky Series: Public Administration": Sb. sciences works. Kherson Publishing House "Helvetica", 2017. Vol. 28 (67), 2 2017, 37-42 [in Ukrainian].
6. On voluntary association of territorial communities / Law of Ukraine (as amended by the Law N. 676-VIII dated 04.09.2015, VVD, 2015, N. 37-38, st.371) from 05.02.2015, No. 157-VIII // Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR), 2015, No. 13, Art. 91 [in Ukrainian].
7. On Approval of the Methodology for the Formation of Capable Territorial Communities / Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 8, 2015, No. 214. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF> [in Ukrainian].
8. Chechel, O. (2017). State policy in the field of culture as an element of the national security strategy of Ukraine. Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv Kyiv: Millennium, 2, С. 23-28 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.03.2018 р.